

Kulttuuriteon ja flopin välimaastossa

Simo Kyllönen, Juhana Lemetti, Niko Noponen & Markku Oksanen (toim.): Kiista yhteismaista: Garrett Hardin ja selviytymisen politiikka. Niin & Näin, Tampere 2011. 155 s. ISBN 978-952-5503-58-6

Simo Kyllönen kollegoineen on toimittanut kokoelman kirjoituksia, jotka tarkastelevat alunperin vuonna 1968 *Science*-lehdessä julkaistua Garrett Hardinin artikkelia ”Yhteislaidunten tragedia” ja sen herättämää keskustelua; myös alkuperäisartikkelin suomennos sisältyy kokoelmaan.

Minun on vaikea päättää kantani siihen, onko kokoelma kulttuuriteko vai floppi. Kulttuuriteon ituja versoaa siinä, että Hardinin artikkeli nosti aikanaan kiistatta tärkeän aiheen vilkkaan keskustelun piiriin, mitä ilmentää artikkeliin kohdistuneiden viittausten valtaisa määrä. Tosin, kuten kirjoittajat toteavat, viittausindeksit eivät erota toisistaan arvostavaa aiheen kehittelyä ja lyhytsanaisia tyrmäyksiä. Olipa niin tai näin: keskustelua artikkeli herätti. Flopin aines puolestaan kumpuaa siitä, että Hardinin artikkeli on heikko. Hardin antoi käsittelemästään ongelmasta useassa mielessä harhaanjohtavan kuvan, mutta tätä seikkaa kokoelman kirjoittajat eivät onnistu tuomaan esiin.

Hardinin artikkelin aiheena on ongelma, joka syntyy vapaasti käytettävien luonnonvarojen kulutuksesta. Hän käyttää esimerkkinään laidunmaata, jolle karjankasvatta-

jilla on vapaa pääsy. Hardinin mukaan jokaisen yksittäisen laidunajan edun mukaista on lisätä omineen laiduneläintensä määrää välittämättä karjan kokonaisuudesta, minkä seurauksena laidun kuluu liiaksi. Lopulta sen kasvuvoima romahtaa. Kollektiivisia käyttörajouksia ei saada aikaan, koska laiduntajien yksilökohtaiset edut ajavat edelle. Asetelma tunnetaan taloudellista järjkeytä koskevassa keskustelussa ”vapaamatkustamisen ongelmana”, rajatummassa peliteoreettisessa yhteydessä sen lähisukulainen on ”vangin dilemma”.

Simo Kyllönen käsittelee omassa kirjoituksessaan peliteoreettisia asetelmia, joiden avulla vangin dilemman kaltaisia tilanteita on eritelty. Hän jättää kuitenkin kummallisen vähälle huomiolle seikan, joka on Hardinin jälkeisessä yhteislaidunkeskustelussa korostunut: luonnonvarojen hallinnan instituutioilla on reaalinen historia. Hardin sen sijaan kävelee historian yli, minkä osoittaa se, miten hän esittelee esimerkkinsä (s. 46): ”Kuvittele kaikille avoin laidunmaa. Jokaisen karjankasvattajan voi olettaa vievän laitumelle mahdollisimman paljon karjaa. Näin voidaankin menetellä jopa vuosisatojen ajan heimosotien, karjan varastelun ja

sairauksien pitäessä sekä ihmisten että heidän kasvattamiensa eläinten määrän hyvin maan kantokyvyn rajoissa. Mutta viimein koittavat pitkään kaivatut rauhalliset ajat – ja samalla saapuu vääjäämätön tilinteon hetki. Silloin yhteislaidunten sisäinen logiikka nimittäin saa kaiken kääntymään armottomasti murhenäytelmäksi.”

Hardinin maalailema esimerkki on kuvitteellinen ja tarkoitushakuinen. On kummallista, että tätä ei tuoda esiin Hardinia käsittelevässä kirjoituskokoelmassa. Kyllönen kylläkin toteaa (s. 95–96), että vangin dilemma ei itse asiassa sovellu Hardinin esittämään ongelmaan, koska luonnonvarojen hallinnan ”peli” muodostuu osanottajien toistuvan vuorovaikutuksen tuloksena eikä ainutkertaisena yhteenotona, kuten vangin dilemman perusmuodossa. Sukupolvesta toiseen jatkuvassa toiminnassa ”pelille” kehittyvä sääntöjä, jotka ovat pysyvämpiä kuin yksittäiset osalliset. Kyllönen perustaa toteamuksensa Elinor Ostromin (1990) aiheetta analysoivaan klassikkoteokseen mutta ei kehittele teemaa pidemmälle.

Kiista yhteismaista ei esittele luonnonvarojen hallinnan instituutioita koskevaa empiiristä tutki-

musta. Rajoittamattomasti tarjolla oleva yhteislaidun on reaalisessa historiassa harvinainen ilmiö. Laiduntamiseen on voittopuolisesti liittynyt vuodenaikaiskierron määrittämä laidunkierto: talvi vietetään yhtäällä, kesä toisaalla, ja lauman koostumusta hallitaan yhteisöllisesti siitä perustavasta syystä, että vuosikierto on mahdollista toteuttaa vain yhteistyöllä. Paimentolaisten vuodenaikaiset liikkeet ovat Sahelin alueella tämän päivän todellisuutta. Eurooppalaisittain tärkeä esimerkki on *transhumance*-laidunus, jota on aikanaan harjoitettu vuosisatojen ajan vuoristoseuduilla Välimeren maista Skandinaviaan.

Tärkeitä laidunnuksesta suuresti poikkeavia esimerkkejä luonnonvarojen yhteiskäytöstä tarjoavat rannikkokalastus ja erilaiset vesihuolto- ja kastelujärjestelmät. Hardin ei tehnyt lainkaan erottelevia luonnonvarojen käytön moninaisten historiallisten ilmentymien välillä. Ehkä hän oli liian innostunut keksimästään esimerkistä ja taikertui siihen. Toisaalta: jos Hardin olisi tunnustanut asetelman monimutkaisuuden, hänen yksilökeskeinen ihmiskäsityksensä olisi ajautunut vaikeuksiin. Yksinkertainen individualistinen intressirationaliteetti murtuu, kun sosiaalisten järjestelmien moninaisuus otetaan todesta. Tämä on ollut sosiaalisesti sivistyneiden antropologien päätelmä viimeistään Malinowskista lähtien. Hardinin suoraviivainen yksilökeskeisyys on ollut hänelle pakkopaita – olettaisiin, että ideologisesti virittynyt, mutta se on hiukan toinen asia.

Käistä yhteismaista -kokoelman kirjoittajat olisivat voineet varsin helposti arvioida Hardinin artikkelin tutkimuksellista merkitystä kampaamalla esiin aineistoa siitä,

millä tavoin artikkeliin on viitattu tuoreessa tutkimuksessa. Aihepiiristä julkaistaan nykyisin tavattomasti kirjallisuutta, joten kattava selvitys ei ole mahdollinen. Mutta kattava selvitys ei olisi tarpeeseen. Riittäisi käyttää lähteinä tärkeimpiä kokoavia esityksiä ja kysyä: onko Hardinin tapa jäsentää ongelma koettu mielekkääksi siinä tutkijayhteisössä, joka tuntee ongelman sisältä käsin eikä vain ulko-kohtaisesta innostuksesta? On toki mahdollista, että Hardinin artikkelilla oli jonkinlainen tutkimusta virittävä vaikutus. Uudemmassa kirjallisuudessa Hardin on kuitenkin anekdootti (esim. Ostrom ym. 2002).

Omalla tavallaan kiinnostava tapaus Hardinin toimintaympäristössä on ekologi William Murdoch, joka oli 1960-luvun puolivälistä lähtien tämän kollega Santa Barbarassa. Murdoch kyllästyi ympärillään vellovaan ekodeterministiseen höpinään ja tuotti sen vastapainoksi laajaan oppikirjakäyttöön levinneen artikkelikokoelman ympäristö- ja luonnonvaraongelmista (Murdoch 1975) sekä julkaisuvoiteensa nähden erittäin ansiokkaan selvityksen kansakuntien köyhyyden poliittisesta ekonomiasta (Murdoch 1980).

Minua hämmentää suuresti kirjoituskokoelman Hardin-keskeisyys. Huippusuoritukseen tässä suhteessa yltävät Juhana Lemetti ja Niko Noponen, jotka nostavat artikkelissaan Garrett Hardinin Thomas Hobbesin veroiseksi yhteiskuntafilosofiksi. En muista aikoihin kohdanneeni näin räikeän anakronistista virherinnastusta. Toivoa sopii, että se ei jatka elämäänsä yhteismaista innostuvien opiskelijoiden seminaaritoissa.

Toki useat kirjoittajat tarkastelevat yhteismaita Hardin-eksegeetikkaa laajemmassa kehityksessä. Marita Laukkanen esittelee ympäristö- ja luonnonvarataloustieteen käsitteistöä ja tekee hyödyllisen erottelun yhteisomistettujen ja vapaasti hyödynnettävien luonnonvarojen välillä. Thomas Wallgren arvioi Hardinin artikkelia aikalaiskriitistä näkökulmasta.

Luonnonvarojen käytön ongelma on ihmisistä täydessä maailmassa olennainen. Ongelma ei selkiydy historiallisesta kokemuksesta irrotetun filosofisen pohdiskelun avulla. Hegeliä soveltaen: asioiden logiikka on kiinnostavampaa kuin logiikan asia – myös ja erityisesti ympäristökysymyksissä, joiden perustana on reaalisten ihmisten historiallisesti määrittynyt elämä asuttamalla maapallolla ja joiden erityisiä piirteitä saatikka ratkaisuja ei voi johtaa ennalta annetuista käsitteellisistä järjestelmistä.

Yrjö Haila

Kirjallisuus

Murdoch, William (1975) *Environment: Resources, Pollution and Society*. Sinauer, Sunderland, Ma.

Murdoch, William (1980) *The Poverty of Nations. The Political Economy of Hunger and Population*. Johns Hopkins University Press, Baltimore.

Ostrom, Elinor (1990) *Governing the Common. The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University Press, Cambridge.

Ostrom, Elinor ym. (toim.) (2002) *The Drama of the Commons*. National Academy Press, Washington DC.